
Međunarodni odnosi

Izvorni znanstveni članak
336.744(4–67EU)

**Utjecaj monetarne unije i programa uvođenja eura na
daljnji razvoj Europske unije**

IVAN VUKOVIĆ*
ANA VIZJAK***Sažetak*

Već kod osnivanja EEZ izražava se želja osnivača da se na prostoru buduće integracije djeluje na ustroju gospodarske i monetarne unije radi stvaranja "Sjedinjenih europskih država". Tim je putem usmjeren i program Europske komisije za razvoj Zajednice 1962. godine, s tim da je, nakon dugogodišnjeg uspješnog razvoja gospodarske suradnje unutar zemalja članica, ostvarivanje monetarne unije dogovoreno na sastanku u Maastrichtu 1998. godine, a početak provedbe zamišljenog dogovoren za početak 1999. godine.

Sastanak u Luxembourgu 1997. godine bio je prekretnica u daljnjem razvoju Europske unije. Na sastanku je dogovoreno proširenje Europske unije i razrađen treći stupanj djelovanja EMU. Dogovoren je i budući razvoj Europske unije "u pet brzina", kao i zemlje koje će sačinjavati pojedine grupe u napredovanju. Pri tome su izdvojene zemlje kandidati, koje zadovoljavaju potrebne uvjete za pristup.

Osim toga, Europska unija izabranim tranzicijskim zemljama koje ispunjavaju potrebne uvjete za daljnju suradnju, nudi "partnerstvo pred pridruženje", novi način suradnje, kojim se tranzicijskim zemljama financijski pomaže radi bolje pripreme za ulazak u članstvo Europske unije.

Hrvatska iskazuje interes za sve oblike povezivanja, a posebice za povezivanje s Europskom unijom preko pridruženog članstva, s ciljem da postane punopravni član.

Uvođenje novoga europskog sredstva plaćanja, bez svake će sumnje utjecati na hrvatsko gospodarstvo, kao i svaka promjena koja se događa u Europskoj uniji. U Hrvatskoj se ubrzano vrše pripreme za prilagodbu novim gospodarskim i financijskim uvjetima, koji se događaju u Europi, a koji će biti potaknuti ostvarivanjem europske monetarne unije – EMU.

1. Uvod – Europska unija i stvaranje gospodarske i monetarne unije

Već prilikom osnivanja EEZ izražena je želja zemalja osnivača da se u Europi osnuje snažna gospodarska integracija radi što bolje međusobne gospodarske povezanosti.

* Ivan Vuković, Fakultet za turistički i hotelski menadžment.

** Ana Vizjak, Fakultet za turistički i hotelski menadžment.

Tim je putem usmjeren i program Europske komisije za razvoj Zajednice 1962. godine, da bi se to pitanje ponovno istaknulo u Inicijativi 1964. godine, zatim Memorandumu Komisije 1968. godine, Memorandumu 1969. godine, Izvještaju Savjeta i Komisiji o ostvarenju u etapama gospodarske i monetarne unije (Plan Werner 1970. i 1971. godina), odlukama Vijeća ministara Zajednice 1971., Skupštine EEZ 1972., kao i u drugim dokumentima. Spominje se i u izvješću Lea Tindemansa o Europskoj uniji 1975.

U to vrijeme Zajednicu je opterećivalo mnogo problema. No, dva su problema bila posebno važna za opstanak i daljnji razvoj Zajednice.

Prvi je problem iniciran posljedicama koje su nastale u izmijenjenim međunarodnim monetarnim odnosima, rastu cijena primarnih proizvoda, krizi energije i slično.

Drugi je problem bio težnja da se suradnja unutar Zajednice što više proširi u smjeru što bolje gospodarske suradnje i stvaranja monetarne unije. Nakon raspada Brettonwoodskog monetarnog sustava, u Europi se pokreće inicijativa za osnivanje novoga međunarodnog gospodarskog i monetarnog sustava, te pokuša spriječiti protežiranje i nelojalnu konkurenciju, koja je u svijetu uzela maha i prouzročila znatnu gospodarsku nestabilnost.

Negativna gospodarska događanja u svijetu i Europi ostavila su traga i na odnose između zemalja članica Zajednice i poremetila neke programirane aktivnosti. Posebice je poremećen odnos Velike Britanije prema Zajednici. U Velikoj Britaniji se odlučivalo referendumom o njezinom daljnjem ostanku u Zajednici. Takvo ponašanje neko je vrijeme blokiralo sve aktivnosti Zajednice.

Sastanak predsjednika zemalja članica EEZ u Parizu 1974. godine usuglasio je nastale suprotnosti u Zajednici i potaknuo raspravu o pet važnih pitanja. To su bila pitanja gospodarske i monetarne unije, usklađivanje gospodarskih politika, regijska politika te socijalna politika i energija.

Monetarna pitanja bila su posebice važna još prilikom osnivanja Zajednice, da bi najveću pozornost privlačila i sada. Kao prvi ozbiljniji pokušaj rješavanja toga pitanja može se navesti tzv. Wernerov plan koji je poslužio kao osnova "Rezolucije Savjeta i predstavnika vlada država članica 1971. godine o uspostavljanju gospodarske i monetarne unije". Zaključci Rezolucije ukazuju kako bi realizaciju gospodarske i monetarne unije trebalo ostvariti u razdoblju od deset godina. Godine 1972. na sastanku Savjeta i predstavnika vlada zemalja članica o postupnoj realizaciji gospodarske i monetarne unije u Zajednici, ovo pitanje je još temeljitije razrađeno. Primjerice, francuski ministar financija V. Giscard d'Estaing izjavio je da je nakon sastanka u Haagu postignuta jednodušnost u ocjeni oko realne mogućnosti stvaranja gospodarske i monetarne unije. Prema njegovim riječima, Europa sada stvara samostalnu monetarnu cjelinu.¹ Wernerov plan stvaranja monetarne unije predviđa tri faze.

Prva je faza imala za cilj postignuće monetarne stabilnosti i eliminiranje fluktuacije nacionalnih tečajeva.

¹ Mally, G., *The European Community in Perspective*, Lex, Books, Toronto-London, 1973. str., 76.

Druga faza trebala je uskladiti nacionalne porezne sustave i ostvariti kontrolu nad promjenom valutnih odnosa u zemljama članicama.

Treća bi faza trebala biti – osnivanje Europskog fonda za monetarnu suradnju.

2. Daljnji razvoj Europske unije u “pet brzina”

Sve uspješniji gospodarski razvoj i evidentni razvojni pokazatelji, iako je bilo i nesnalaženja pa čak i namjera nekih zemalja da napuste članstvo u Europskoj uniji, na kraju su prevladali veći dio suprotnosti između zemalja članica. Sve zemlje članice postigle su zavidne gospodarske rezultate i potaknule želju mnogih zemalja u daljem i bližem okruženju da se pridruže uspješnoj integraciji.

Sastanak u Luxembourg 1997. godine bio je prekretnica u dosadašnjem razvoju Europske unije. Na sastanku je dogovoreno novo proširenje Europske unije i razrađen treći stupanj djelovanja EMU. Novo proširenje Europske unije zahtijevalo je donošenje odluke o početku pregovora sa zainteresiranim zemljama srednje i istočne Europe, koje su u razdoblju od 1994. do 1996. godine izrazile želju za pristup u punopravno članstvo. Izdvojene su i zemlje kandidati, koje zadovoljavaju potrebne uvjete za pristup, i to: Poljska, Češka, Mađarska, Slovenija i Litva.²

Ubrzo nakon toga, na Europskoj konferenciji u Londonu počinju pregovori s tim zemljama, i to tako da se sa svakom zemljom pojedinačno pregovara, a za svaku od njih pojedinačno odredi razvojne mogućnosti.

Od Europske unije novim se zemljama nudi jedan do sada nepostojeći vid suradnje, “partnerstvo pred pridruženje”, kojim se tranzicijskim zemljama financijski pomaže glede bolje pripreme za ulazak u članstvo. Uz partnerstvo, novim zemljama se otvara nova viša razina PHARE programa (od 2000. do 2006. godine), potrebna za poboljšanje uprave i sudstva, te pomoć za usvajanje “*acquis communautaire*” (pravnih normi EU), s tim da do 2000. godine dobiju i pomoć za razvoj zajedničke poljodjelske i kohezijske politike Europske unije.

Kako bi se potaknulo i interes zemalja koje nisu predviđene za ovaj krug ulaska u Europsku uniju, predviđa se izrada programa za obrazovanje i stručno usavršavanje, te razna istraživanja. Kroz te programe posebne komisije ocjenjivat će rezultate napretka potencijalnih kandidata i pomagati im prema njihovim razvojnim mogućnostima, a prema Programu Agenda 2000. Agenda 2000 strateški je dokument kojim Europska komisija predlaže novi organizacijski sustav Europske unije za nadolazeće stoljeće. Dokument je objavljen 16.7.1997., kao skup smjernica za daljnji razvoj Europske unije.

Nove članice, prema tom dokumentu, trebale bi biti primljene oko 2002. godine, no s obzirom na velike reforme koje se trebaju provesti u Europskoj uniji, postoji sumnja u realizaciju tog plana.

² *Euroscope*, br. 35., 1998.

Treća faza provedbe podijelila je zemlje članice u nekoliko skupina, s obzirom na mogućnost provedbe zahtjevnih ciljeva EMU. Jedanaest zemalja članica iskazalo je mogućnost pristupanja jedinstvenom sredstvu plaćanja, euru, dok četiri zemlje: Velika Britanija, Grčka, Danska i Švedska, smatraju da još nisu u stanju slijediti taj projekt.

S obzirom na gospodarsko stanje zemalja članica, poslije sastanka u Luxembourg u odlučeno je da sve zemlje ne mogu jednako uspješno slijediti razvoj EMU i uvođenje zajedničkog sredstva plaćanja. Predlaže se napredovanje u najmanje "pet brzina". U prvom krugu bilo bi obuhvaćeno jedanaest zemalja članica, koje su prve izjavile spremnost suradnje, drugim krugom obuhvatilo bi se četiri zemlje članice koje nisu spremne za prihvatanje EMU, treći krug sačinjavalo bi šest sadašnjih tranzicijskih zemalja, koje su kandidati za pristup Europskoj uniji, u četvrti krug bi ušlo pet tranzicijskih zemalja, koje još ne ispunjavaju uvjete za pristup, ali se očekuje da će do tog trenutka ispuniti uvjete, dok je peti krug rezerviran za Tursku koja, zbog stalnih sukoba sa Grčkom, ne može niti pomišljati na pristup Europskoj uniji, iako je podnijela molbu prije nekoliko desetaka godina.³

3. *Financijske institucije Europske unije*

Daljnji razvoj europske integracije EEZ bio bi nepotpun ako se ne bi spomenulo najvažnije financijske institucije Europske unije – Europsku investicijsku banku, Europsku banku za obnovu i razvoj, Europski monetarni fond, Europsku središnju banku i Europsku centralnu banku (EUROFED), te Europsku središnju banku (ECB), jer su ove institucije u tijesnoj povezanosti, odnosno od njih u mnogome zavisi u kojoj će se mjeri ostvarivati daljnji ciljevi i zadaci Europske unije, tj. realizacija Europske monetarne unije EMU.

3.1. *Europska investicijska banka*

Europska investicijska banka za sada je centralna finansijskorazvojna institucija EU sa sjedištem u Luxembourg. Nije slučajno da je osnovana zajedno sa EEZ Rimskim sporazumom iz 1957. godine.

Osnovne su joj funkcije da svojom aktivnošću pridonese ravnomjernom i neometanom razvoju zemalja članica, te da financijski prati projekte za razvoj manje razvijenih područja, projekte za modernizaciju ili preusmjerenje poduzeća, te projekte za pokretanje novih proizvodnji sukladno zahtjevima suvremenog tehnološkog razvoja i uvođenja zajedničkog tržišta.

Ovom bankom upravljaju ministri financija zemalja članica EU koji se konstituiraju u Odbor guvernera, koji je ovlašten da donosi konkretne odluke za odobravanje kredita, davanje garancija, zaduživanje i određivanje kamatne stope. Odbor donosi odluke na prijedlog Upravnog odbora banke.

³ *Euroscope*, br. 35., 1998.

Banka je inače poslovno samostalna, iako se u bankarskoj politici rukovodi interesima Europske unije.

Upisni kapital banke za 1990. utvrđen je u iznosu od 57,6 mlrd ECU-a, za 1992. veći je za oko 10% od tog iznosa.

Nema sumnje da je riječ o banci koja je od velikog interesa za investicije u svekolikoj gospodarskoj djelatnosti. Jasno korištenje tih mogućnosti pretpostavlja članstvo u Zajednici, ali se podrška može protegnuti i na nečlanice.

2.2. Europska banka za obnovu i razvoj

Europska banka za obnovu i razvoj novijeg je datuma. Osnovana je 29.5.1990. godine radi financijskog praćenja oporavka istočnoeuropskih gospodarstava u tranziciji na tržišno gospodarstvo. Sjedište joj je u Londonu.

Osnivački kapital ove banke iznosi 14 mlrd USD (iskazan u ECU), koji je prikupljen kvotnim učešćem zemalja članica EU i SAD. Prema tome riječ je o banci interes koje se proteže i izvan EU, ali je ipak pretežito okrenuta financijskim problemima Europe. Upravo zato je i dobila naziv "Europska".

Banka sve transakcije obavlja u novčanicama EU, dakle u ECU-ima.

Ove dvije banke – Europsku investicijsku banku i Europsku banku za obnovu i razvoj – ne treba brkati s najavljenom Europskom emisijskom bankom koja je u tijesnoj povezanosti s daljnjim razvitkom Europskog monetarnog fonda.

2.3. Centralna europska banka – EUROFED

Uspješna realizacija europske monetarne unije zahtijevala je isto tako osnivanje jedne financijske institucije koja bi usmjeravala i korigirala djelovanja monetarne unije.

Centralnu europsku banku trebao je činiti povezani sustav europskih centralnih banaka i europske centralne banke. Osnivački statut banke odobren je i prihvaćen na Međuvladinoj konferenciji zemalja članica EEZ 1990. godine, a prema dogovorenom planu djelovanja, banka je trebala početi s djelovanjem tijekom 1994. godine.

Banka je imala postavljene značajne zadatke u financijskom i monetarnom području razvoja Europske unije. Djelovanje banke trebalo je biti neovisno o institucijama i organima Europske unije, te nacionalnim vladama zemalja članica, a cilj je bio oblikovanje, provedba i kontrola monetarne politike Europske unije. Banka je trebala upravljati financijskim transakcijama i brinuti o valutnim pričuvama Europske unije.

Centralnom europskom bankom trebalo je upravljati Vijeće banke i Izvršni komitet. Vijeće je trebao sačinjavati predsjednik banke, podpredsjednik, članovi Izvršnog komiteta i guverneri nacionalnih banaka zemalja članica.

Izvršni komitet banke trebao se sastojati od šest članova, koje će birati Europsko vijeće, uz odobrenje Europskog parlamenta.

Dužnost banke bila je da ne pokriva negativne financijske učinke nacionalnih banaka zemalja članica, da određuje obveznu financijsku pričuvu, te odgovara za emisijsku politiku Europske unije i priprema radnje na uvođenju zajedničke valute ECU. Pošto su radnje na uvođenju ECU zajedničke valute obustavljene i dogovoreno je da zajednička valuta bude EURO, javila se potreba za drukčijim monetarnim ustrojem monetarne unije, a sve daljnje djelovanje na tom projektu je obustavljeno.

2.4. Europska središnja banka – ECB (European Central Bank)

Sredinom 1998. godine tečajevi valuta jedanaest zemalja članica Europske unije, koje su ispunile određene obvezne uvjete, stvorili su preduvjete za ostvarenje prvih koraka pristupu EMU. Od 1.1.1999. godine državne obveznice i drugi vrijednosni papiri bit će izdavani u novoj novčanici euro, a transakcije većine velikih poduzeća moguće će biti provesti na nov način. Autori EMU izražavaju nadu da će i pojedinci iskazivati svoje transakcije u novoj valuti, svoje kreditne kartice i druge novčarske dokumente prebaciti na euro. Sve će se to odigravati do srpnja mjeseca 2002. godina, kada i službeno svih jedanaest zemalja prihvaćaju euro kao nacionalnu valutu.

Prema dogovoru jedanaest zemalja članica EMU, Europski monetarni institut, koji ima središte u njemačkom gradu Frankfurtu, izabran je za središte novoustrojene Europske središnje banke – ECB, a zadaća banke je čuvanje tečaja nove valute eura, i to tako da određuje kamatnu stopu, što znači i određivanje vrijednosti valute eura, s tim da se to mora provoditi bez opasnosti od veće stope inflacije. Središnja banka mora uživati samostalnost u svom djelovanju i biti izvan bilo kakvih političkih pritisaka. Prvobitno je savjetovano da se osnuje savjet ministara financija zemalja članica koji bi rješavao sva pitanja što se otvaraju u praksi. Bilo je i drugih prijedloga.

Središnja banka će djelovati, kako je dogovoreno, uz zajedničku suradnju svih članica. Članice će imenovati Izvršni odbor, koji se sastoji od šest članova, uključujući i predsjednika Odbora. Njihov mandat trajat će osam godina, a istekom mandata ne može se produžiti. Izvršni odbor se pridružuje jedanaestorici guvernera nacionalnih banaka, s kojima čine Savjet guvernera. Tako formirani savjet ima zadaću sastajati se deset puta godišnje. Na sastancima će odlučivati o veličini kamatnih stopa. Pri glasovanju, svaki od članova Savjeta ima pravo na jedan glas.

Druge nacionalne banke trebaju se ustrojiti prema modelu djelovanja središnje banke, kako bi se izbjegli nesporazumi u poslovanju.

2.5. Europski monetarni fond

Procesom razvitka EZ u pravcu stvaranja Europske unije otvoreno je i pitanje uspostavljanja Europskog monetarnog fonda i novčane jedinice te zajednice.

Ključan zaokret na tom putu učinjen je na Pariškom zasjedanju Vijeća EZ već 1972. godine. Na ovom su zasjedanju prebrođene razlike i konflikti interesa te postavljeni posve određeni zadaci za zemlje članice, a istovremeno je izražena i potreba daljnjeg institucijskog učvršćivanja integracije Zajednice, uključivo i političku suradnju. Otvara

se proces dovršavanja i konsolidiranja postignutog. Bitno je povećana aktivnost na uspostavljanju europskog monetarnog sustava (prva i druga “monetarna zmija”). Sređeno je pitanje zajedničke poljodjelske politike (FEOGA); razrađena je zajednička carinska politika prema trećim zemljama.

2.6. Europski monetarni sporazum

Europski monetarni sporazum (EMA – *European Monetary Agreement*) sporazum je zemalja članica EZ o međusobnim valutnim odnosima i zajedničkoj monetarnoj politici iz 1972. i 1979. godine.

Već jedan od temeljnih akata EZ, Rimski ugovor, poklonio je pažnju monetarnoj sferi Zajednice, uključivo i stvaranje europske novčane jedinice. Nakon sloma Bretton-woodskog monetarnog sporazuma, dozrijeva misao i uvjerenje o potrebi stvaranja vlastitoga monetarnog sustava, koji neće biti ovisan o širem međunarodnom dogovoru.

Da bi se izbjegle teže posljedice, EZ poduzima niz protuakcija, što završava prvim monetarnim sporazumom članica EZ. Sporazum je nazvan – “prva monetarna zmija”. Kako se ni nakon toga valutna pitanja uspješno ne rješavaju, ubrzo dolazi do novoga, odnosno drugog monetarnog sporazuma – “druge monetarne zmije” u travnju 1978. godine.

Bit Europskog monetarnog sporazuma može se sažeti u sljedećem:

1. Sporazum uspostavlja čvrstu povezanost između nacionalnih valuta zemalja članica, te dopušta određena manja odstupanja od utvrđenog tečaja;
2. Sporazumom je utanačena zajednička strategija prema svim drugim valutama, a posebice USD u sklopu koje sve valute Sporazuma “plivaju” prema trećim valutama;
3. Sporazum drži čvrste paritete nacionalnih valuta članica međusobno i prema ECU-u kao novom novčanom sredstvu Zajednice;
4. Sporazum je uspostavio valutu ECU koja je zamijenila raniju obračunsku jedinicu;
5. Utvrđena je zajednička intervencija nacionalnih središnjih banaka, te bi u slučaju da dođe do valutnih poremećaja valuta bilo koje članice, uslijedila intervencija iz zajedničkog fonda radi spašavanja ugrožene valute;
6. Sporazumom je osnovan Europski monetarni fond s kapitalom od 30 mlrd USD upisane vrijednosti koju osiguravaju članice kvotnim učešćem.

Europski monetarni sporazum znatnim dijelom svrsishodno slijedi praksu Međunarodnog monetarnog sporazuma i Bretton-woodskog monetarnog sustava iz vremena prije njegova sloma. Pokazalo se da ono što je neodrživo na globalnoj razini može veoma uspješno egzistirati na regijskoj razini.

Europski monetarni sustav (EMS – *European Monetary System*) središnji je valutni sustav EZ. U kontekstu Europske unije monetarna integracija zemalja članica jedna je od njezinih temeljnih pretpostavki, ali ujedno i najteži problem ukupne europske integracije.

3. Početak djelovanja Europske monetarne unije – EMU

Od 1999. godine i formalno počinje djelovanje Europske monetarne unije. Taj korak potaknut će u gospodarskom ustroju Europske unije mnoge promjene. Pri tome se oglašavaju mnogi organi zaduženi za pravilan razvoj i usmjerenje te integracije. Već su prezentirane mnoge studije i uputstva glede odraza novih događanja na gospodarsku politiku Europske unije i njezin daljnji razvoj. U studijama se naglasak daje na trenutačno gospodarsko stanje, raspravlja se o izazovima koji slijede i predlažu mjere za rješavanje nadolazećih problema.

Dosadašnji uspješni razvoj, posebice potaknut od 1996. godine, sve više dobiva na ubrzanju i cilj je taj trend održati. Koristeći povoljan odnos nižeg tečaja prema dolaru, Europska unija poboljšava svoju konkurentnost, nadnice drži u umjerenom porastu, što izaziva stalni rast proizvodnosti, koja se realizira pojačanom potražnjom izvan granica Europske unije. Procjene ukazuju da bi BRD Europske unije trebao narasti sa 2,6 posto u 1997. godini na oko 3 posto u 1998. godini. Nezaposlenost bi, također, trebala padati sa 11 posto u 1996. godini, na oko 9,75 posto u 1999. godini.⁴

No, postoji više prepreka da se zamišljeno i ostvari. Početni nagli gospodarski rast početkom desetljeća, potaknut učincima makrogospodarske politike, izazvao je, u to vrijeme, nagli rast inflacije koja je, s druge strane, izazvala rast nadnica.

U sadašnje vrijeme provođenja restriktivne gospodarske politike, prijašnji uzroci teško se ispravljaju, jer su već stečene neke navike, kao što su veliki nacionalni proračunski izdaci i preveliki rast zarada zaposlenih. Uz to treba istaknuti i valutnu nestabilnost pojedinih zemalja članica. Stopa gospodarskog rasta ne pokriva potrebe za proračunskim izdacima, što je uzrok niskim investicijskim ulaganjima.

Mišljenje je raznih autora da treba potaknuti investicije kako bi se uspješno riješila nezaposlenost, jedan od težih problema u Europskoj uniji.

Iako je u tijeku snažan ciklični period gospodarskog razvoja u Europskoj uniji, nositelji toga procesa ne smiju dopustiti da im on izmakne kontroli, nego ga trebaju pretvoriti u stalan i održiv poticaj daljnjeg razvoja.

4. Potrebni uvjeti za pristup monetarnoj uniji

Na osnovi članka 109 j (2) Ugovora o EZ, Europska je komisija 25.4.1998. godine uputila Preporuku Vijeću ministara, kojom ukazuje na dokazanu sposobnost jedanaest zemalja članica o prihvaćanju uvjeta za prelazak u Europsku monetarnu uniju. Prelazak u EMU prihvaćaju ove zemlje: Belgija, Njemačka, Španjolska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Austrija, Portugal i Finska.

Da bi se sačinilo prezentirano izvješće, prethodile su mnoge znanstveno istraživačke djelatnosti na razini eksperata. Izvješće su sačinili Komisija i Europski monetarni

⁴ *Euroscope*, br.36-37., 1998.

institut. Predstavnicima država i vlada zemalja članica prihvatili su 2.5.1998. godine izvješće i listu zemalja članica, koje ispunjavaju propisane uvjete za pristup EMU.

Za primitak u EMU zemlje članice morale su ispuniti zadane uvjete, postavljene na sastanku u Maastrichtu. Zadani uvjeti odnose se na razinu nacionalne inflacije, kamatne stope, nisku razinu proračunskog deficita, prikladno vanjsko zaduženje i opću valutnu stabilnost, koja ne odudara od europskog monetarnog sustava u zadnje dvije godine prije početka djelovanja EMU. Uz navedene uvjete, zemlje članice trebaju provesti i zakonsku regulativu kojom će osigurati samostalnost svojih središnjih nacionalnih banaka.

Prema statističkim pokazateljima stopa inflacije ukupno u Europskoj uniji na zadovoljavajućoj je razini. Primjerice, veći dio zemalja članica, čak četrnaest, ima stopu inflacije nižu od zadane stope od 2,7 posto.

Sve te zemlje ostvarile su i proračunski deficit manji od tri posto. U isto vrijeme, primjereni javni nacionalni dug najteže se ostvaruje. Primjerice, za 1997. godinu samo četiri zemlje članice ostvarile su javni dug ispod 60 posto BDP.

Prema tumačenju odredaba Ugovora, navedene zemlje članice ipak imaju mogućnost pristupa EMU, pod uvjetom da postupno smanjuju javni dug i da je to razvidno iz statističkih pokazatelja. U izvješću Komisije, koje je prezentirano Vijeću, predlaže se postupak kao da sve navedene zemlje ispunjavaju odredbe Ugovora, tj. kao da nemaju prevelik javni dug. Jedanaest zemalja u potpunosti ispunjava uvjet dugoročne tečajne stabilnosti u sustavu Europskog monetarnog sustava (EMS). Sve zemlje pristupnice u posljednjih su godinu dana ispunile i nižu razinu kamatnih stopa od zadane 7,8 posto.

Uvjet usklađenosti nacionalnih propisa o središnjim bankama s odredbama Ugovora o samostalnosti središnjih banaka ističe se kao najvažnija spona u provedbi EMU. Taj uvjet ispunilo je osam zemalja članica, a četiri ubrzano provode usklađivanje s Ugovorom.

Danska i Velika Britanija ispunile su sve predviđene uvjete, ali zbog političkih neslaganja ne žele pristupiti EMU. Tim zemljama se dopušta izuzeće prema Ugovoru iz Maastrichta. Još su dvije zemlje koje ne ispunjavaju zadane uvjete, a kad to učine, mogu se pridružiti EMU. To su Grčka i Švedska. Grčka ne ispunjava niti jedan od zadanih uvjeta, a samo nekim se uvjetima približava. Švedska uglavnom ispunjava sve zadane uvjete, dok jedino ne može ostvariti tečajnu stabilnost. Švedska nacionalna valuta ne sudjeluje u mehanizmu valutnih tečajeva Europske unije, a još nije pokrenula ni postupak za donošenje zakonske regulative o središnjoj nacionalnoj banci. Usklađivanje tih propisa očekivalo se početkom 1999. godine.

Od 1.1.1999. godine euro formalno zamjenjuje belgijski franak, njemačku marku, španjolsku pesetu, francuski franak, irsku funtu, talijansku liru, luksemburški franak, nizozemski gulden, austrijski šiling, portugalski escudo i finsku marku.

Promjene koje će se realizirati u Europskoj uniji neće izazvati preustroj nacionalnih gospodarstava samo zemalja članica, nego će ostaviti ozbiljnih posljedica i za nacio-

nalna gospodarstva zemalja koje su u sadašnjem trenutku izvan EMU, a koje održavaju intenzivnu gospodarsku suradnju s Europskom unijom.⁵

5. Novčana jedinica Europske unije – ECU

Europska novčana jedinica (ECU – *European Currency Unit*) zajednička je valuta članica Europske unije do kraja 1998. godine. Ona je u obračun puštena temeljem drugoga monetarnog sporazuma.

Sve dosadašnje transakcije unutar Europske unije iskazuju se u ECU pa se ta novčana jedinica pojavljuje ne samo kao obračunsko sredstvo već i kao mjera vrijednosti, kao sredstvo plaćanja i u funkciji je svjetskog novca. Krediti Europske investicijske banke također se iskazuju u ECU-ima.

Vrijednost ECU utvrđuje se sustavom “košare valuta” zemalja članica EU. ECU nije nikada postao sredstvo svakodnevnih transakcija stanovnika zemalja članica. ECU se nalazi u svim svjetskim tečajnim listama i “pliva” prema drugim valutama, a vrijednost mu je sukladna valutnim promjenama u svijetu.

Na prostorima zapadne Europe banke i druge financijske institucije osiguravaju vrijednost transakcija iskazivanjem u ECU.

Nakon što je ECU postao formalnom valutom zemalja članica EU, osnovana je središnja emisijska banka EUROFED, koja vodi brigu o svim pitanjima pravilnog djelovanja novčane jedinice ECU. Budući da se planirana očekivanja o ovoj novčanoj jedinici nisu ispunila, Europska unija prihvatila je drugo sredstvo plaćanja – EURO.

6. Novčana jedinica Europske unije – EURO

U Maastrichtu 1992. godine postignut je dogovor o daljnjem razvoju integracije Europske zajednice. Središnja tema dogovora je daljnji razvoj gospodarske i monetarne unije (EMU), s projektom koji definira zajedničku valutu. Cijelom operacijom EMU i uvođenja eura rukovodila bi nezavisna centralna europska banka – ECB. Članice koje će se pridružiti EMU mogu biti samo one zemlje koje ispune utvrđene financijske kriterije (nisku inflaciju, mali proračunski deficit, mali državni dug). Prema dogovoru, EMU treba početi djelovati 1.1.1999. godine. Usklađen je naziv nove zajedničke novčane jedinice, koja će se zvati euro i pušta se u optjecaj 1.1.1999. godine, s tim da dosadašnja nacionalna sredstva plaćanja u pojedinim zemljama članicama ostaju još neko vrijeme u optjecaju, kao decimalne jedinice eura, ali samo na teritoriju dotične države.

Prijelazno razdoblje uvođenja eura imalo bi dvije etape. Prva bi otpočela 1.1.2002. godine, kad euro ulazi u optjecaj na cijelom području EMU. U optjecaj bi se pustile novčanice i kovanice eura.

⁵ *Euroscope*, br. 36-37., 1998.

Druga etapa bila bi 1.7.2002. godine, kad EURO postaje jedino zakonsko platežno sredstvo u zoni EMU, a istovremeno nacionalne valute prestaju biti platežno sredstvo.

Pretkraj 1997. godine Europska komisija objavila je rezultate eksperata o ostvarenju projekta euro. Rezultati se mogu sažeti u sljedećem:

– jedanaest zemalja članica prezentiralo je svoje nacionalne strategije za prelazak na euro, i to: Belgija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Austrija, Finska, Francuska, Portugal, Španjolska i Njemačka. Samo je Njemačka usvojila i Nacrt zakona o prelasku na euro;

– Europska komisija usvojila je informacijsku strategiju o euru,

– Europska komisija prezentirala je izvješće o očekivanom utjecaju prelaska eura na razne institucije i zakonsku regulativu Europske unije;

– pet ekspertnih grupa završilo je svoj rad na važnim gospodarskim projektima vezanim uz uvođenje eura. To su: bankarske naplate i konverzija u euro, tehnički troškovi dvostrukog objavljivanja cijena, prilagodba cijena i drugih vrijednosti na euro, mala poduzeća i euro, potrebno obrazovanje za uvođenje eura;

– Europsko vijeće odobrilo je 1.1.2002. godine kao datum uvođenja euronovčanica i kovanica u svim zemljama članicama koje sudjeluju u EMU projektu;

– Europsko vijeće je usvojilo uredbe o tehničkim osobinama eura.

6.1. Informacijska strategija za uvođenje – EURA

Uspješna provedba EMU zahtijeva od Europske unije potrebnu pozornost oko uvođenja zajedničke valute eura i problema koji mogu nastati pritom. Pripreme za uvođenje EMU inicirane su zaključcima Europskog vijeća prihvaćenim na sastanku u Madridu 1995. godine i Dublinu 1996. godine.

Definirane mjere za uvođenje zajedničke valute eura obuhvaćaju četiri djelatna područja:

– uspostavu budućih valutnih odnosa prema zemljama koje će ostati izvan EMU sustava, a koji se zasnivaju na novom mehanizmu valutnih tečajeva (ERM – *Exchange-rate mechanism*), zatim provedbu Pakta o stabilnosti i rastu, cilj kojega je stvoriti proračunsku disciplinu u zemljama članicama,

– uspostava takvog zakonskog sustava koji omogućuje uspješno djelovanje zajedničke valute, kojom se jamči zamjena prijašnje valute ECU u euro u omjeru 1:1, osiguranje kontinuiteta svih prije zaključenih ugovora u ECU valuti, te uspostava pravnog položaja eura,

– pripremanje državnih organa zemalja članica za prelazak na novu valutu. Taj posao obuhvaća pripremu unutarnjeg organizacijskog ustroja zemlje, usklađivanje zakonske regulative i prilagodbu računalnog sustava,

– pripremanje informativnih programa o euru, koji obuhvaćaju izdavanje pisanih uputa za provedbu programa euro, uspostavu euro-web stranica na kompjutorskim sustavima i slično.

Europska je komisija, pod nazivom Informacijska strategija za euro, izdala priopćenje o aktivnostima, koje namjerava poduzeti u svezi uvođenja eura kao platežnog sredstva na teritoriju Europske unije. Priopćenje se odnosi na upoznavanje stanovništva s novim sredstvom plaćanja, te na djelovanje poduzeća i poduzetnika.

Stoga, treba najširoj javnosti objasniti najvažnija pitanja o euru:

- što je euro, zašto se prihvaća u Europskoj uniji, te zašto se uopće realizira EMU,
- pružiti pomoć svakom korisniku prilikom upoznavanja s novom valutom,
- potaknuti mala i srednja poduzeća da prihvate euro,
- osigurati prihvaćanje eura i EMU među političarima, administracijom i poslovnim ljudima, kao ljudima koji će taj projekt dalje nositi i razvijati u praksi.

Da bi priprema javnosti bila što uspješnija, informacije o uvođenju eura trebaju biti prezentirane u skladu s nacionalnom kulturom i jezikom onih koji će novo novčano sredstvo koristiti. Najveći dio edukacije stanovništva moraju inicirati i provesti same zemlje članice, a obvezne su utjecati i pružiti svaku pomoć lokalnim i regijskim vlastima, nevladinim organizacijama i raznim udrugama potrošača.

Veći dio zemalja članica već je pokrenuo razne informacijske aktivnosti o uvođenju eura, a dio sredstava potrebnih za taj posao predviđen je iz proračuna Europske unije.

Europska komisija obvezuje se pomagati zemljama članicama:

- davanjem raznih informacijskih pomagala zemljama članicama, a u cilju boljeg prezentiranja saznanja o euru,
- pomaganjem i ohrabrenjem u svim informacijskim aktivnostima o euru,
- osiguranjem koherentnosti informiranja,
- organiziranjem potpore transnacionalnim informacijskim inicijativama, koje će se financirati iz proračuna Europske unije,
- pomaganjem u organiziranju informacijskih aktivnosti u trećim zemljama.

6.2. Priprema malih i srednjih poduzeća za uvođenje eura

Posebnu pozornost treba dati uputama za uvođenje eura, za mala i srednja poduzeća, koja će se prva susresti s problemom eura, kako na unutrašnjem tržištu Europske unije tako i na inozemnom. Euro bi trebao biti uveden u potpunosti 1.1.2002. godine, a poduzeća moraju pri tome poštivati dva bitna scenarija: a) potpun prelazak na euro do 2002. godine, ili b) korištenje eura samo u nekim međusobnim transakcijama u prijelaznom razdoblju.

Primjerice, neka će poduzeća htjeti poslovati po euro sustavu već u prijelaznom razdoblju. Takvo poslovanje može se očekivati u više poslovnih sfera: u pristupu financijskim tržištima ili težnja da se pojednostavi interni računalni sustav. Takvo djelovanje očekuje se kod raznih multinacionalnih poduzeća, koja posluju dugoročno, a njihovi pojedini projekti dopijevaju na realizaciju poslije 2002. godine.

Postojat će i razlozi za odgodu uvođenja eura do kraja obvezne 2002. godine. Prema očekivanjima, nacionalna prodaja na malo vršit će se u nacionalnim valutama sve do zadnjeg termina, kad se uvodi sitni novac, kovanice eura i povlače nacionalne valute.

Mala i srednja poduzeća koja posluju s građanskim osobama, neće previše ubrzavati korištenje eura kao platežnog sredstva u svojim transakcijama. Osim toga, obračunsko korištenje dviju valuta u računalnom sustavu manjih poduzeća moglo bi izazvati veće troškove poslovanja.

U vezi s tim može se zaključiti da će i poduzeća prihvaćati EMU sustav i euro različitim brzinama. Po tom uvjetnom kriteriju prihvatanja eura, poduzeća se mogu podijeliti u tri glavne skupine:

- poduzeća koja će prihvatiti EMU sustav i euro nakon uvođenja. U tu skupinu ubrajaju se velika nacionalna poduzeća, koja će svoje interne računovodstvene transakcije iskazivati u euru, a poslovanje unutar nacionalnih granica s manjim poduzećima i pojedinim građanima vršiti i dalje u nacionalnoj valuti,

- poduzeća koja će iz raznih razloga odgoditi primjenu eura do 2002. godine. To bi trebala biti strategija većeg dijela malih i srednjih nacionalnih poduzeća,

- pojedina će poduzeća jednim dijelom prijeći na euro već u prijelaznom razdoblju. To će biti poduzeća koja će euro koristiti samo u nekim transakcijama, prekograničnoj trgovinskoj razmjeni i dugoročnim ulaganjima. U isto vrijeme svoje transakcije na malo vodit će u nacionalnoj valuti.

EMU i euro djelovat će i na druge funkcije u poduzeću, kao primjerice na trgovinu i marketing, financijske operacije, blagajnu, računovodstvo, kadrove, a posebice na informacijsku djelatnost. Zato je važno promisliti kako se organizirati radi uspješne primjene eura. Sve zemlje članice uspostavile su nacionalne strategije ponašanja prema novom platežnom sredstvu. Svako nacionalno poduzeće u novim uvjetima poslovanja trebalo bi izgraditi cjelovitu strategiju prilagodbe euru. Strategiju primjene eura u malim i srednjim poduzećima trebale bi načiniti vodeće upravljačke strukture, tzv. *senior management*. Prilikom izrade takve strategije trebalo bi tražiti učešće predstavnika svih poslovnih funkcija u poduzeću, koje bi prilikom izrade strategije dale svoje sugestije i zapažanja.

Razvijanje plana u poduzećima odvijalo bi se u nekoliko etapa:

- utjecaj eura na svaku od poslovnih funkcija,
- izrada i operativna razrada plana za prelazak na euro, u kojem se treba predvidjeti i utjecaj na proračun i potrebno provedbeno vrijeme,
- predloženu aktivnost planski razraditi na svim razinama poduzeća,
- razraditi fazu implementacije.

S pripremama za uvođenje EMU u poduzeća treba početi što prije, jer će se time izbjeći naknadni veći troškovi prilagodbe.⁶

6.3. Posljedice uvođenja eura za razne politike Europske unije, institucije i zakonsku regulativu

Posljedice uvođenja eura za razne politike Europske unije, institucije i zakonsku regulativu unutar Europske unije treba razmotriti sa svih dostupnih aspekata. Da bi olakšala snalaženje u toj materiji, Komisija je sačinila i prezentirala javnosti izvješće sačinjeno iz tri dijela. U prvom se dijelu prezentiraju praktične posljedice uvođenja eura za razne politike u Europskoj uniji, drugi dio razmatra usklađenost zakonske regulative s postojećim stanjem, dok se treći dio bavi utjecajem eura na tehničke i druge operacijske poslove.

Uvođenje eura bitno će utjecati na sve politike u Europskoj uniji. Posebice se očekuje utjecaj na proračunsku politiku Europske unije, poljodjelsku politiku i administrativne troškove raznih službenih organa Europske unije. Zakonska regulativa o uvođenju eura mora biti u najvećoj mogućoj mjeri prilagođena EMU-u, a treba uskladiti i sve prateće propise. Do sada korištene zakonske propise o valutnoj jedinici ECU treba uskladiti s eurom. Taj postupak, osim internog zakonodavstva Europske unije, obuhvaća i međunarodne sporazume koje je Europska unija sklopila s drugim zemljama ili skupinama zemalja. Svi ti sporazumi sklopljeni su u ECU novčanim jedinicama, pa te dokumente treba uskladiti s euro-sustavom. Prema sporazumu tečaj bi trebao biti 1:1, s time da se sve uskladi jednom uredbom, a pri tome se drugu stranu treba izvijestiti o učinjenom.

Primjerice, u Annexu 8 Izvješća prezentiraju se mogući utjecaji prelaska eura na zakonsku regulativu carina, na poljodjelsku politiku, slobodno kretanje djelatnika, na unutrašnje tržište, neizravno oporezivanje, zajedničku trgovinsku politiku, zaštitu potrošača, na proračun i administrativne rashode. Posebno je važna analiza prelaska na euro na operativnoj razini, u području financijskog menadžmenta, statistike i financijskih sustava.

Službeni organi Europske unije ukazuju da će prelazak na euro biti uglavnom bez teškoća i neće izazvati veće traume u gospodarskom sustavu Europske unije. U proračun Europske unije očekuje se veći priljev financijskih sredstava, jer se smanjuje rizik valutnih promjena i jednostavnija je uporaba računalnih sustava. Neke politike Europske unije znatno će se pojednostaviti, što se može reći za poljoprivrednu politiku i uopće agromonetarni sustav.

Prelazak na euro-sustav na razini Europske unije treba biti u cijelosti spreman do kraja 1999. godine, dok se zemlje članice moraju pripremiti na svim razinama od 1999. do 2002. godine.⁷

⁶ *Euroscope*, br. 35., 1998.

⁷ *Euroscope*, br. 35., 1998.

7. Utjecaj EMU i uvođenje eura na treće zemlje, s naglaskom na Hrvatsku

Većina zemalja nečlanica ima pretenzije postati punopravnim članom Europske unije. Većina tih zemalja, posebice tranzicijskih zemalja istočne i jugoistočne Europe, teži povezivanju s EU radi prevladavanja neprirodne podjele europskog prostora na Zapadnu i Istočnu Europu. To, dakako, nema namjeru dezintegrirati Europsku uniju.⁸

Prva stepenica na pravcu približavanja Europskoj uniji, koju su prošle sve zemlje članice, jest prijam u Europsko vijeće i druge važne europske institucije. Kretanje k Europskoj uniji istovremeno znači i kretanje k Europskoj ekonomskoj zajednici. Dakako, to je vremenski i problemski relativno dugačak put.

Svi uvjeti koji se na tome putu moraju ispuniti sadržani su već u Sporazumu o osnivanju EU, odnosno EEZ. Sporazum treba dobro proučiti, ali još više raditi na istinskom ostvarivanju tih uvjeta, od osposobljenosti nacionalnih poduzeća, građanskih sloboda i poštivanja ljudskih prava, do razvijanja integralnog tržišta.

Ulaz u članstvo EU najprije ide preko suradnje sa zemljama članicama Europske unije kao njezinom integralnom dijelom, i to postupno od priključenog do pridruženog člana kao što je to bila praksa drugoga, trećeg, a posebice četvrtog proširenja EU (Austrija, Švedska, itd.)

Priključenje trećih zemalja, a pogotovo tranzicijskih zemalja, u gospodarske tokove EU nužno mora ispuniti neke uvjete, kao što su:

- dopustiti slobodan uvoz roba i usluga, da bi se stvorila konkurencija na nacionalnom tržištu; domaće tržište se mora postupno otvoriti prema svjetskom tržištu,
- omogućiti inozemnom kapitalu da sa što manje ograda ulaže u nacionalno gospodarstvo,
- nacionalno tržište dobara i usluga mora što prije imati podlogu u nacionalnom tržištu radne snage, tržištu kapitala, ideja i znanja,
- konvertibilnost nacionalnih sredstava plaćanja treba biti cilj, ali ono mora počivati na trajnim gospodarskim postignućima tržišnog gospodarstva, a ne izvanjskom prisilom,
- tržište proizvodnih činitelja mora korespondirati s potrebama i cijenom s odgovarajućim tržištima u svijetu,
- tranzicijske zemlje trebaju svojim poduzetnicima omogućiti sudjelovanje u Europskim projektima da ih pomaže i štiti.

Valja istaknuti da samo mali dio poduzeća iz tranzicijskih zemalja u sadašnjem trenutku može izdržati otvoreno sučeljavanje s međunarodnim poduzetnicima, kvali-

⁸ Usporedi, Bonvicini, C., Political aspects of the Inter-relationships between the "Hexagonal" and the Alps-Adria initiatives in a changing Europe Paper presented at International Workshop *Inter-relationships between the hexagonal and the Alps-Adria initiatives in changing Europa*, Trento 1992.

tetom i drugim faktorima, koji su važni kod prodora u svijet. Nije stoga neprirrodno da većina poduzeća u tranzicijskim zemljama traži jaku državu, koja će ih zaštititi od konkurencije. U svijetu se, međutim, konkurencija sve više zaoštrava i u prvi plan dolazi kvaliteta proizvoda.

Sadašnje stanje u kojem se nalaze tranzicijska gospodarstva zahtijeva kvalitetno, kontinuirano i pravovremeno informiranje i upućivanje poduzetnika i menadžera o svim promjenama unutar EU, kao i davanje stručnih savjeta s ciljem da svoje poslovanje što bolje prilagode tim promjenama. Ako to načelo ne bude prihvaćeno u budućem ponašanju gospodarskih subjekata poduzetnika pothvati će propadati i neće moći opstati na europskom tržištu, a odljev najsposobnijih će se produžiti.⁹

Prihvatanje EMU sustava od strane zemalja članica Europske unije, te prihvaćanje zajedničke valute eura od 1.1.1999. godine od strane jedanaest zemalja članica, praktički znači uvođenje novoga monetarnog sustava značajnog ne samo u europskim već i u svjetskim okvirima. Kao što je poznato, u svibnju ove godine jedanaest država članica Europske unije, Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal i Španjolska, osnovalo je europsku monetarnu uniju EMU i pristupilo joj, odnosno utvrđeno je da se euro prihvati kao nova zajednička valuta. Četiri članice Europske unije, Danska, Grčka, Švedska i Velika Britanija, za sada "apstiniraju", te će monetarnoj uniji pristupiti u drugoj fazi.

Pet tranzicijskih zemalja, koje su najdalje otišle u razvoju svojih gospodarskih sustava: Slovenija, Poljska, Mađarska, Češka i Estonija, pozvane su, ispune li sve potrebne uvjete, da se također u drugom krugu priključe Europskoj uniji, odnosno EMU.

Radi se o povijesnoj odluci, budući da se radi o neopozivom napuštanju postojećih nacionalnih valuta. Naime, ukoliko bi koja od ovih zemalja i odlučila odustati, odnosno izaći iz monetarne unije, morala bi uvesti potpuno novu nacionalnu valutu. Ova je mjera, nakon nedavne carinske unije, odlučujući korak prema gospodarskoj i političkoj integraciji Europe, početak stvaranja "Sjedinjenih europskih država", a o složenosti cijele operacije govori i to što je određen prijelazni rok od čak tri godine.

Hrvatska za sada još nije "u igri" na taj neposredni način, ali ta će promjena izvan svake sumnje utjecati na nju.

7.1. Pripreme za uvođenje eura u trećim zemljama, s osvrtom na Hrvatsku

Priprema financijskih institucija iz trećih zemalja, a posebice iz tranzicijskih zemalja među koje spada i Republika Hrvatska, za uvođenje eura iznimno je važna, jer će način pripreme odrediti ne samo vlastitu konkurentsku sposobnost nacionalnih financijskih institucija nego i njihovih komitenata koji posluju s inozemstvom. Veći dio financijskih institucija trećih zemalja, a prema nekim izjavama i iz Hrvatske, te neka od poduzeća koja posluju s inozemnim kompanijama, već su dobile obavijesti od inozemnih kompanija da im od 1.1.1999. godine šalju račune u eurima. U većini tranzicijskih

⁹ Polić, V. – Vujić, V., Ljudski faktor i strukturne promjene u suvremenom gospodarstvu, referat na znanstvenom skupu, "Hotelska kuća 92", Opatija, 1992., str. 396-404.

zemalja, a isto se događa i u Hrvatskoj, čuju se kritike na račun nacionalnih financijskih institucija koje nisu dovoljno učinile za prihvata eura. Nacionalne poslovne banke i poduzeća čekaju odluke i tumačenja vlada na pitanja što su ih, vezano za euro, postavile središnjoj banci. No, svi koji surađuju s inozemstvom ipak samoinicijativno obavljaju pripreme za tu promjenu.

U svim tranzicijskim zemljama, pa tako je i u Hrvatskoj, ubrzano se radi na prilagođavanju operativnih procesa, koji bi trebali omogućiti platni promet s dvije valute, nacionalnom i europskom. Donesena rješenja bit će primijenjena u poslovanju već od 1.1.1999. godine, tako da će klijentima odmah nakon uvođenja eura u platni promet biti omogućen slobodan način plaćanja usluga u euru, kako u depozitnom poslovanju tako i u platnom prometu s inozemstvom, kreditnim i garantnim poslovima.

Primjerice, u više hrvatskih financijskih institucija, banaka i raznih poduzeća obavlja se razmjena financijskih sredstava prema Europskoj uniji. Novim organizacijskim ustrojem za plaćanja ili naplatu u euru, omogućit će se Hrvatskim financijskih institucijama i poduzećima da svoje transakcije obavljaju s raznim međunarodnim doznakama, dokumentarnim akreditivom, čekom ili dokumentarnim naplatama.

Od početka primjene eura u Hrvatskoj, nacionalna poduzeća mogu u raznim hrvatskim bankama otvarati dokumentarne akreditive u euro valuti, za razne vrste plaćanja. To su upute koje je pripremila i prihvatila Komisija za bankarsku tehniku i praksu pri Međunarodnoj trgovačkoj komori u Parizu, a isto tako tehnološkim rješenjima putem sustava SWIFT usklađeni su i pripremljeni svi modaliteti standardiziranih tipova međubankarskih poruka u prijelaznom razdoblju. Tako djeluju mnoge banke iz tranzicijskih zemalja, a tako djeluju i hrvatske banke, koje su članice *Europay International* sustava plaćanja.

Važno je ukazati na veliku praktičnu promjenu u obavljanju plaćanja prema inozemstvu. Transfer korisnika u bilo kojoj od zemalja EMU više neće biti potrebno izvršiti putem domicilne banke, odnosno banke u zemlji korisnika, već putem bilo koje banke na području zemalja EMU, popularno nazvane Euroland, koja je uključena u jedan od sustava plaćanja unutar zemalja ove monetarne unije bez posebnih dodatnih troškova s obzirom na sadašnji način plaćanja. Plaćanje tranzicijskih zemalja prema članicama Eurolanda bit će također olakšano za nekoliko do sada obveznih državnih financijskih institucija.

Za zemlje i banke koje se nalaze izvan sustava EMU ove novine daju relativno velike mogućnosti izbora i rješenja, ali time i donošenja određenih odluka u politici prema inozemnim korespondentskim bankama, koje treba donijeti prije početka funkcioniranja novog EMU sustava. Nacionalne banke tranzicijskih zemalja održavaju sa zemljama članicama EMU mnogo računa u nacionalnoj valuti, te je sad potrebno odlučiti o broju i načinu suradnje s tim bankama ovisno o strukturi očekivanih plaćanja, odnosima s pojedinom bankom korespondentom, uvjetima vođenja računa, kreditnim odnosima, kao i sigurnosti, ukoliko u početku ne bi sve djelovalo kako je zamišljeno.

Primjerice, u nekim hrvatskim bankama već od 1.1.1999. godine zatvorit će se neki računi u ECU, a otvoriti u euru, dok će u nekim bankama djelovati paralelni računi i posebno pratiti sve promjene. Kod određenih banaka još su zadržani računi u domicil-

noj valuti zemalja članica, da bi se uspješno slijedili mogući nalozi komitenata za plaćanja u domicilnoj valuti i zadržala razina usluga banaka u platnom prometu s inozemstvom dok se ne uvjere u pouzdanost sustava euro valute. Ipak, banke se pripremaju da najveći broj transakcija izvršavaju euru.

Slično djelovanje očekuje se i u drugim financijskim institucijama i poduzećima u tranzicijskim zemljama.

Nakon uvođenja eura u europske i svjetske transakcije, mnoge banke u tranzicijskim zemljama pripremaju odgovarajuću ponudu deviznih kredita i garancija u svome gospodarstvu u eurima, jer se očekuje da će euro vršiti pritisak na izjednačavanje kamata u transakcijama.

U pogledu tečajeva za klijente nacionalnih financijskih institucija u tranzicijskim zemljama, ne očekuju se bitne promjene u primjeni tečajeva za gotovinske i bezgotovinske transakcije, kao i pri konverziji jedne devize u drugu. Sve tečajne liste će se sa 1.1.1999. godine, umjesto ECU-ima, istaknuti u eurima, s oznakom EUR. Dnevni tečaj formirat će se na drukčiji način. Naime, iako će se na tečajnici i dalje pojavljivati, primjerice, njemačka marka ili talijanska lira, njihov međusobni tečaj bit će konstantan, a u slučaju povećanja vrijednosti eura, za isti postotak se povećava i vrijednost njemačke marke ili talijanske lire.

8. Zaključna razmatranja

Uspješni razvoj gospodarske suradnje između zemalja članica Europske unije potaknuo je više razine međusobne suradnje, koja se očituje iskazanom željom za prelazak u monetarnu uniju, nakon koje se očekuje potpuna politička unija, sustav zajedništva, koje se još u povijesti ljudske zajednice nije uspješno ostvarilo. To je sustav zajedništva koje su zamišljale mnoge generacije "europaista" na europskom tlu. Do toga velikog trenutka prošlo je mnogo godina predanog i iskrenog djelovanja, odricanja od mnogih nacionalističkih zabluda i drugih pogrešaka vodećih pojedinaca. Bila su potrebna dva velika rata, da bi se shvatilo kako u Europi mogu živjeti razni narodi i djelovati zajedno, jedan pored drugoga. Ta znakovita razmišljanja još uvijek se teško probijaju prema istočnim i jugoistočnim europskim prostorima.

Pozitivni gospodarski pokazatelji i visoki standard ostvaren u zemljama članicama Europske unije, preveliki je izazov za sve tranzicijske zemlje i one će kad-tad prihvatiti uspostavljene zapadne civilizacijske tekovine.

U isto vrijeme Europska unija razvija dalje svoj gospodarski sustav i nadopunjava ga višom razinom suradnje, razvojem financijskog sustava, čiji je vrhunac stvaranje europske monetarne unije. Taj postupak upravo je u tijeku.

Poželjna stabilnost financijskog sustava, izraženog kroz stvaranje europske monetarne unije, osnovni je činitelj daljnjeg uspješnog razvoja Europske unije. Samo stabilno financijsko okruženje potiče i stabilan gospodarski razvoj, a održavanje financijskog sustava sposobnog da uspješno prati razvoj gospodarstva nije lako ostvariti, s obzirom na mnoge suprotnosti koje prate svakodnevno gospodarsko djelovanje.

U stalnom nastojanju da što bolje osiguraju stabilnost financijskog sustava EMU, odgovorni faktori izgradili su odgovarajuću zakonsku i institucijsku regulativu, koja je izraz tržišnih zakonitosti. Jedino se na taj način može osigurati stabilnost financijskog sustava Europske unije, gdje je takav sustav rezultat djelovanja tržišnih uvjeta i vladinih institucija, koje će opet djelovati na principima tržišnog gospodarskog sustava i tržišnih načela. Glede toga, velika se pozornost pridaje daljnjem uspješnom razvoju EMU, s posebnom pozornošću na uvođenje nove novčane jedinice – eura.

Prijelaz na euro nesumnjivo će utjecati na daljnji razvoj gospodarskog sustava Europske unije. Glede toga Komisija je sastavila opširno izvješće o utjecaju prelaska na euro u cijeloj Europskoj uniji. U izvješću se potanko analiziraju praktične posljedice s kojima će se svakodnevno susretati korisnici sustava. Nadalje u njemu se daju sugestije za usklađivanje zakonske regulative u zemljama koje su prve uzele učešća promicanju EMU sustava, s uputama za ostale zemlje koje nisu u sustavu. U izvješću se također daju upute za obavljanje tehničkih i operativnih poslova vezanih uz uvođenje eura.

Prelazak na novčani sustav eura dio je nastojanja zemalja članica Europske unije da što uspješnije provedu EMU projekt, koji se u potpunosti treba realizirati do 2002. godine.

Prelazak na EMU sustav i uvođenje eura utjecat će i na tranzicijske zemlje, a posebice na hrvatsko gospodarstvo. Sve tranzicijske zemlje, pogotovo one koje su već prihvaćene u iduću krug pridruženika, obavljaju pripreme za prihvatanje novog sredstva plaćanja. Kao što se moglo očekivati, mnoge od tranzicijskih zemalja kasne u pripremama za prihvatanje i prilagodbu euru. No, unatoč tome postoje i mnoge nacionalne banke i poduzeća u tranzicijskim zemljama koje su dobile potrebne upute od svojih inozemnih suradnika i užurbano se pripremaju za prihvatanje eura u svom poslovanju. Među takvim uspješnim djelatnim organizacijama nalaze se i mnoge hrvatske banke i poduzeća.

Literatura

- Erstad, M., Empowerment and organizational change, Contemporary hospitality management, Bradford, 1997.
- Gasser, T.P., Managing without boundaries, Training the Fire Brigade, Belgium, 1996.
- Havlik, P., Countries in Transition 1995. WIIW Handbook of Statistics, The Vienna Institute for comparative Economic Studies (with the support of Bank of Austria), 1995.
- Lindbeck, A., Incentives in the Welfare State: What are the Lessons, Tunis, 1995.
- Saunders, C., Economics and Politics of Transition, MacMillan in Association with The Vienna Institute for Comparative Economic Studies, London, 1992.
- Thompson, K., European Union Economies, a comparative study, Singapore, 1998.
- Mally, G., The European Community in Perspective, Lex, Books, Toronto-London, 1973.
- Vizjak, A., Hrvatski turizam u europskoj i svjetskoj turističkoj razmjeni, VTPV, Opatija, 1997.
- Vizjak, A., The Continental and coastal tourism of Croatia, Tourism and hospitality management, WIFI Österreich, Wien / Opatija br. 1./, 1995.
- Vizjak, A., Some problems in transformation processes in Croatian transitional society, Poduzeće u tranziciji, Međunarodni simpozij u Splitu, 1995.
- European Bank for Reconstruction and Development, Annual Economic Review, 1998.
- European Investment Bank, Annual Report, 1998.
- Euroscope, br. 36-37., 1998.

Ivan Vuković
Ana Vizjak

*THE INFLUENCE OF THE MONETARY UNION AND THE PROGRAM
OF THE INTRODUCTION OF THE EURO ON THE EU'S FUTURE
DEVELOPMENT*

Summary

At the time of its inception, the EEC's founders already expressed their desire to institute on the territory of the future integration an economic and monetary union with the aim of creating "the United States of Europe". The 1962 program of the European Commission for the Community's Development was designed along these lines. Following a number of years of successful economic cooperation of member states, the creation of the monetary union was negotiated at the 1998 Maastricht meeting, while the beginning of the implementation was envisaged for the early 1999.

The 1997 Luxembourg meeting was a turning point in the EU's development. The extension of EU was agreed upon, and the third stage of the EMU worked out. The EU's future development "in five gears" was devised, and the countries were categorized into groups according to the level in which they satisfy the conditions necessary for acceptance.

Furthermore, the EU offers to those transitional countries which satisfy the necessary conditions for further cooperation the "partnership prior to membership", a new way of cooperation which provides financial support to transitional countries in order to pave the way for them to join the EU.

Croatia has shown interest for all kinds of links with the EU, particularly via the associate membership as a step to full membership.

There is no doubt that the introduction of the new pan-European currency (as well as all the changes occurring within the EU) is going to affect Croatian economy. Croatia has stepped up its preparations for getting in line with the new economic and financial developments emerging in Europe, which will be triggered off by the establishment of the European Monetary Union (EMU).